

Śląska droga do Solidarności

Przewodnik nauczyciela do trzech niezależnych lekcji 45-minutowych

KLASY 7–8 | SZKOŁY PONADPODSTAWOWE

Jak używać pakietu

- Każdy moduł działa samodzielnie.
- Prezentacja prowadzi rytm lekcji; pełny skrypt znajduje się tutaj i w HTML.
- Karta pracy jest dostępna w PDF oraz edytowalnym DOCX.
- Fakty historyczne sprawdzono w źródłach instytucjonalnych; pytania dydaktyczne są autorskim opracowaniem.

Zasada wspólna

Najpierw nazywamy rodzaj materiału i ustalamy, co mówi on wprost. Potem formułujemy interpretację. Na końcu zapisujemy pytanie oraz dokument lub opracowanie potrzebne do dalszej weryfikacji.

Dostępność

Kluczowe informacje są zapisane tekstem. Zadania można wykonać ustnie, pisemnie lub z pomocą technologii wspomagającej. Kolor nie jest jedynym nośnikiem znaczenia. Moduł historii mówionej nie wymaga nagrywania ani ujawniania osobistych doświadczeń.

Przed pierwszym użyciem

- Otwórz prezentację i wybierz wariant odpowiedni dla grupy.
- Wydrukuj wskazane materiały; informacje o liczbie egzemplarzy znajdują się przy każdym module.
- Przeczytaj odpowiedzi modelowe. Są wskazówką do informacji zwrotnej, nie kluczem wymagającym identycznych sformułowań.

Dlaczego Śląsk?

Co zmienia się w obrazie Sierpnia '80, gdy patrzymy z Jastrzębia-Zdroju?

Cele i kryteria sukcesu

- umieścić Porozumienie Jastrzębskie na osi wydarzeń
- wyjaśnić ponadregionalne znaczenie protestów na Śląsku
- połączyć wniosek z konkretną informacją z tekstu

Przebieg

0–5 min / Skojarzenia z Sierpniem '80

5–12 min / Oś czterech porozumień

12–24 min / Czytanie opracowania

24–35 min / Mapa znaczeń

35–42 min / Teza i dowód

42–45 min / Bilet wyjścia

Przed lekcją

- wydrukuj kartę pracy — po jednym egzemplarzu na ucznia
- otwórz prezentację i przygotuj tablicę lub wspólny dokument
- zaplanowany układ pracy: indywidualnie → w parach → wspólne omówienie

Wskazówki prowadzącego

- Nie buduj rankingu miast. Pokazuj sieć porozumień i różne skale wydarzeń.
- Pytaj, które zdanie przekazuje informację z tekstu, a które jest interpretacją ucznia.
- Uczniowie mogą pracować na gotowej osi czasu.

Wprowadzenie do materiału

Opracowanie autorskie na podstawie materiałów instytucjonalnych. Tekst nie jest cytatem z dokumentu historycznego.

3 września 1980 roku w kopalni „Manifest Lipcowy” w Jastrzębiu-Zdroju Komisja Rządowa i Międzyzakładowy Komitet Strajkowy podpisały porozumienie. Potwierdzało ono ustalenia gdańskie, a dodatkowo dotyczyło między innymi zniesienia czterobrygadowego systemu pracy w górnictwie oraz wolnych sobót i niedziel od początku 1981 roku.

Polecenia

- Podkreśl informacje wskazane w tekście, które można dalej sprawdzić.
- Napisz wniosek: „Śląsk był ważny, ponieważ...”.
- Podaj informację z tekstu, która wspiera Twój wniosek.
- Zapisz jedno pytanie i nazwij źródło potrzebne do odpowiedzi.

Odpowiedzi modelowe

- Informacje z tekstu: 3 września 1980 roku, kopalnia „Manifest Lipcowy”, Komisja Rządowa i MKS.
- Wymiar ponadregionalny pokazuje potwierdzenie ustaleń gdańskich i miejsce porozumienia w sieci wydarzeń.
- Przykładowy wniosek: Śląsk był ważny, ponieważ porozumienie jastrzębskie rozszerzało ogólnopolski proces o sprawy wynikające z realiów pracy górniczej.

Pytania pogłębiające

- Na jakiej informacji z tekstu opierasz ten wniosek?
- Czego opracowanie nie mówi?
- Kto może widzieć tę sprawę inaczej?
- Jakiego dokumentu lub opracowania potrzebujemy do weryfikacji?

Ocena kształtująca

Informacja zwrotna dotyczy poprawności odczytania tekstu, związku między informacją a wnioskiem oraz ostrożności języka — nie zgodności opinii ucznia z opinią prowadzącego.

Klasy 7–8 — wariant podstawowy

- uczniowie korzystają z gotowej osi czasu i banku pojęć
- wystarczy jeden wniosek i jedna informacja z tekstu
- odpowiedź może być ustna

Szkoły ponadpodstawowe — wariant rozszerzony

- uczniowie porównują dwa opisy wydarzenia
- nazywają ograniczenia opracowania i potrzebne źródło pierwotne
- tworzą krótką notatkę z odwołaniem do źródła

Bilet wyjścia

- Jedna data, którą zapamiętam...
- Najważniejszy wniosek...
- Dowód dla mojego wniosku...

Źródła modułu

- IPN, Strajkowe lato 1980 i powstanie NSZZ „Solidarność” w województwie katowickim
- IPN, Kalendarium Sierpnia 1980
- Dzieje.pl / PAP, Porozumienie Jastrzębskie

Postulaty i godność pracy

Co ustalenia mówią o pracy, zdrowiu, czasie i relacjach rodzinnych?

Cele i kryteria sukcesu

- analizować opis ustaleń
- odróżnić problem, zobowiązanie i skutek
- wyjaśnić związek warunków pracy z godnością

Przebieg

0–5 min / Co znaczy godna praca?

5–12 min / Kontekst opracowania

12–27 min / Cztery stacje z opracowaniami

27–36 min / Galeria argumentów

36–42 min / Ostrożny wniosek

42–45 min / Bilet wyjścia

Przed lekcją

- wydrukuj kartę pracy — po jednym egzemplarzu na ucznia
- wydrukuj i potnij jeden komplet czterech kart stacyjnych na każde cztery grupy
- ustaw cztery miejsca pracy; po analizie grupy zostawiają kartę, a pozostali dopisują pytanie

Wskazówki prowadzącego

- Rozróżniaj postulat, zapis porozumienia i późniejszy skutek.
- Nie sprowadzaj godności pracy wyłącznie do wynagrodzenia.
- Nie wymagaj ujawniania sytuacji zawodowej rodziny ucznia.

Wprowadzenie do materiału

Opracowanie edukacyjne na podstawie materiałów IPN. Tekst nie jest cytatem z protokołu porozumienia.

Opracowania IPN wskazują cztery ważne ustalenia: zniesienie czterobrygadowego systemu pracy w górnictwie, wolne soboty i niedziele od początku 1981 roku, zobowiązanie do przedstawienia projektu obniżenia wieku emerytalnego w górnictwie oraz rozszerzenie katalogu chorób zawodowych o pylicę płuc.

Polecenia

- Wybierz jedną kartę stacyjną i nazwij problem życia codziennego.
- Określ: opis zmiany czy zobowiązanie na przyszłość?
- Wyjaśnij znaczenie dla pracownika lub rodziny.
- Dokończ: „Opracowanie nie pozwala jeszcze stwierdzić, że...”.

Odpowiedzi modelowe

- CZAS: problem pracy ciągłej; opracowanie wskazuje zniesienie systemu, ale samo nie potwierdza wdrożenia.
- RODZINA: problem braku wspólnego czasu; wolne soboty i niedziele opisano jako zmianę od początku 1981 roku.
- ZDROWIE: pylica jako choroba zawodowa; znaczenie obejmuje uznanie związku choroby z pracą.
- PRZYSZŁOŚĆ: przedstawienie projektu obniżenia wieku emerytalnego jest zobowiązaniem na przyszłość.

Pytania pogłębiające

- Na jakiej informacji z tekstu opierasz ten wniosek?
- Czego opracowanie nie mówi?
- Kto może widzieć tę sprawę inaczej?
- Jakiego dokumentu lub opracowania potrzebujemy do weryfikacji?

Ocena kształtująca

Informacja zwrotna dotyczy poprawności odczytania tekstu, związku między informacją a wnioskiem oraz ostrożności języka — nie zgodności opinii ucznia z opinią prowadzącego.

Klasy 7–8 — wariant podstawowy

- jedno ustalenie na grupę i gotowy schemat: problem → zapis → znaczenie
- pojęcia specjalistyczne są objaśnione na karcie
- odpowiedź może być ustna

Szkoły ponadpodstawowe — wariant rozszerzony

- uczniowie rozpoznają język zobowiązań
- porównują opracowanie z opisem zachowanego protokołu
- nazywają informację potrzebną do oceny późniejszego wdrożenia

Bilet wyjścia

- Najsilniej z godnością pracy łączy się...
- Opracowanie wskazuje, że...
- Opracowanie nie pozwala jeszcze stwierdzić, że...

Źródła modułu

- IPN, Obchody 38. rocznicy podpisania Porozumienia Jastrzębskiego
- IPN, Strajkowe lato 1980
- Szukaj w Archiwach, opis protokołu porozumienia

Jak słuchać świadka?

Jak usłyszeć czyjąś perspektywę, nie odbierając rozmówcy kontroli nad jego historią?

Cele i kryteria sukcesu

- rozumieć relację pamięciową jako perspektywę
- tworzyć pytania otwarte
- stosować świadomą zgodę, prawo do odmowy i bezpieczne użycie nagrania

Przebieg

0–6 min / Słuchać czy przesłuchiwać?

6–14 min / Pamięć jako źródło

14–22 min / Kontrakt rozmowy

22–34 min / Mikrowywiad bez publikacji

34–41 min / Redakcja bez nadużycia

41–45 min / Bilet wyjścia

Przed lekcją

- wydrukuj kartę pracy — po jednym egzemplarzu na ucznia lub parę
- ustaw pary; przy nieparzystej liczbie uczniów utwórz trójkę z obserwatorem
- nie używaj nagrywania — ćwiczenie dotyczy rozmowy, zgody i informacji zwrotnej

Wskazówki prowadzącego

- Domyślnie ćwicz bez nagrywania. Zgoda na ćwiczenie nie jest zgodą na publikację.
- Rozmówca ma prawo nie odpowiadać, przerwać i ustalić zakres użycia materiału.
- Pamięć jest perspektywą; informacje faktograficzne zestawiamy z innymi źródłami.

Wprowadzenie do materiału

Autorski przykład dydaktyczny. Nie jest wypowiedzią prawdziwego świadka ani zapisem przeprowadzonego wywiadu.

Pytanie „Czy górnicy wtedy bali się władzy?” sugeruje emocję i zbiorową odpowiedź. Pytanie otwarte zostawia rozmówcy przestrzeń na własny język. Zgoda na rozmowę nie musi oznaczać zgody na publiczne udostępnienie nagrania.

Polecenia

- Zamień pytanie sugerujące na otwarte.
- Dodaj neutralne pytanie pogłębiające.
- Zapisz zdanie przypominające o prawie do odmowy.
- Wskaż informację, którą po rozmowie trzeba sprawdzić w innym źródle.

Odpowiedzi modelowe

- Pytanie otwarte: „Jak Pan/Pani zapamiętał(a) atmosferę w miejscu pracy w tamtym czasie?”
- Pytanie pogłębiające: „Co sprawiło, że właśnie ten moment Pan/Pani zapamiętał(a)?”
- Prawo do odmowy: „Może Pan/Pani nie odpowiadać na to pytanie albo w każdej chwili zrobić przerwę.”
- Bezpieczna redakcja zachowuje negację, zastrzeżenia i kontekst; nie wolno usuwać słów, które odwracają sens wypowiedzi.

Pytania pogłębiające

- Czy pytanie zostawia rozmówcy możliwość własnej odpowiedzi?
- W jaki sposób przypomniano o prawie do odmowy?
- Czy skrót zachowuje negację, zastrzeżenia i kontekst?
- Co wymaga sprawdzenia w innym źródle?

Ocena kształtująca

Informacja zwrotna dotyczy otwartości pytania, uważnego słuchania, poszanowania zgody oraz zachowania sensu wypowiedzi — nie oceny osobistego wspomnienia.

Klasy 7–8 — wariant podstawowy

- uczeń może być obserwatorem zamiast rozmówcą
- korzysta z banku początków pytań
- odpowiedź może przekazać na piśmie

Szkoły ponadpodstawowe — wariant rozszerzony

- uczniowie analizują ryzyko publikacji w internecie
- planują metadane i transkrypcję
- porównują relację ze źródłem dokumentowym bez oceniania pamięci jako błędu

Bilet wyjścia

- Przed rozmową zawsze...
- W trakcie rozmowy rozmówca ma prawo...
- Po rozmowie sprawdzę...

Źródła modułu

- Oral History Association, Core Principles
- Oral History Association, Best Practices
- Oral History Association, Statement on Ethics

Licencja i źródła

Autorskie scenariusze, pytania, układ aktywności i karty pracy udostępniono na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 (CC BY 4.0), o ile przy danym elemencie nie wskazano inaczej. Logo projektu i materiały zewnętrzne nie są automatycznie objęte tą licencją.

Sugerowane oznaczenie

„Jastrzębie 1980 — Śląska droga do Solidarności”, Stowarzyszenie Słowem w Twarz, CC BY 4.0, jastrzebie1980.pl.

Ważne przy relacjach świadków

Każde nagranie wymaga osobnego uzgodnienia celu, zakresu, przechowywania i publikacji. Nie publikuj ćwiczeń klasowych ani danych osobowych bez odpowiedniej zgody i procedury szkoły/projektu.

Kontakt

Pytania dotyczące pakietu: biuro@stowarzyszenieswt.pl